DOI: https://doi.org/10.53486/sstc2026.v2.82
CZU: 338.24.012.8(474.2+478)

COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN ESTONIA AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE TRANSITION BETWEEN A PLANED ECONOMY TO BUSINESS ECONOMY

ANALIZA COMPARATIVĂ ÎNTRE ESTONIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL TRECERII DE LA ECONOMIA PLANIFICATĂ LA O ECONOMIE DE PIAȚĂ.

SANDU Pimen, student, specialitatea: EMREI
Academia de Studii Economice a Moldovei, Adresa: Republica Moldova, Chișinău
str.Bănulescu-Bodoni 61
Telefon: + 373 69570074
e-mail autor: pimensandu12@gmail.com

Abstract:*The transition from a command economy to a market economy represents one of the most significant economic transformations experienced by post-socialist countries in Central and Eastern Europe. This topic remains highly relevant today, as the long-term economic performance of these states continues to reflect the choices and strategies adopted during the early years of transition. This paper provides a comparative analysis of Estonia and the Republic of Moldova, two former Soviet republics that followed divergent economic and institutional paths after gaining independence. The study aims to examine the key reforms, policy approaches, and institutional frameworks that influenced their different development outcomes. By analyzing macroeconomic indicators and international development rankings, the research highlights the role of reform speed, institutional strength, and strategic governance in shaping successful economic transition. The findings contribute to a better understanding of how transition policies can determine long-term economic resilience and growth in emerging economies.*
Key words: *transition, command economy, market economy, emmerging countries*
JEL CLASSIFICATION: E3, O1, O5

INTRODUCERE

Pe parcursul a mai multor ani mai multe țări din Europa de Est și Centrală au reușit să își stabilizeze din nou economiile prăbușite de la destrămarea sistemului economic planificat al URSS din 1992. Printre aceste țări se numără de altfel Republica Moldova și Estonia, două țări care de-a lungul anilor au ajuns să fie cu totul diferite față de sistemul lor economic sovietic. Dilema însă este faptul că deși Estonia în prezent ocupă locul 13 în CPI 2025 și este una dintre cele mai libere economii din lume având locul 8 în Index of Economic Freedom 2026, Republica Moldova a rămas cu mult timp în urmă față de aceasta, fiind locul 76 și 99 în aceste statistici respectiv. În acest articol voi încerca să ilustrez evoluția economică a ambelor state europene și voi arăta care au fost cauzele concrete ale eșecului Republicii Moldova și care au fost pașii strategici pe care i-a făcut Estonia pentru a crește puterea sa economică.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Prăbușirea sistemului politic în țările din blocul de Est în a doua jumătate a anului 1989 a asigurat începutul la o nouă perioadă, denumită postsocialism. În literatura de specialitate se regăsesc un șir de termeni specifici la acest subiect. La fel ca termenii post-industrialism și post-modernism, termeni destul de populari la acea vreme, această expresie semnifica o condiție care a fost definită în primul rând prin dezintegrarea caracteristicilor sistemului precedent, decât printr-o viziune coerentă asupra a ceea ce ar trebui să urmeze. Ca și ambițiile celor mai mari revoluții din istorie, scopul revoluției din 1989 a fost să anuleze vechiul sistem prin abdicarea principiilor unei structuri politice instabile. Era mai puțin clar la ce ar trebui să treacă țările post-comuniste, după dezmembrarea

monopolului Partidului Comunist asupra afacerilor guvernamentale. Intenția generală a fost să se înființeze o democrație în stil occidental, dar modul în care trebuia făcut acest lucru a fost o întrebare pe care fiecare țară trebuia să o rezolve singură. (Stanilov, 2007).

Tranziția de la economia planificată la economia de piață a fost interpretată ca un proces complex, care implică schimbări economice și transformări instituționale, sociale și politice. Pe de o parte implementarea reformelor rapide și radicale,liberalizarea imediată a prețurilor, privatizarea și stabilizarea macroeconomică sunt esențiale pentru eliminarea mecanismelor ineficiente ale economiei planificate și pentru restabilirea funcționării pieței. Pe de altă parte este important ca reformele să fie implementate treptat, deoarece aceasta poate asigura o viziune mai sustenabilă pe termen lung, însă în lipsa unor instituții solide și a unui cadru juridic funcțional care nu poate fi schimbat rapid fără consecințe pe termen scurt, poate duce la instabilitate economică, inegalități sociale și pierderea încrederii publice. În acest context, calitatea instituțiilor, statul de drept și credibilitatea guvernării sunt considerate factori decisivi pentru succesul tranziției, întrucât acestea influențează comportamentul actorilor economici și capacitatea economiei de a se adapta la noile reguli ale pieței. Totodată, moștenirea structurală a economiei socialiste poate continua să afecteze ritmul și direcția reformelor, explicând diferențele semnificative dintre țările aflate aparent în aceeași etapă de tranziție (Blanchard, 1997).

Pentru a studia subiectul ales, autorul a utilizat mai multe metode de cercetare, cum ar fi deducția, sinteza, analiza unui șir de indicatori macroeconomici din bazele de date ale Băncii Mondiale, UNCTAD etc.

La începutul anului 1992, economia Estoniei se afla într-o situație critică, ca urmare directă a destrămării sistemului comunist și a tranziției către economia de piață. Producția industrială a scăzut cu peste 30%, salariile erau mici, iar hyperinflația de 1000% a influențat grav puterea de cumpărare a populației. Oamenii stăteau în rânduri pentru a cumpăra pâine, prețurile la energie creșteau cu 10000% și lipsa ofertei a determinat apariția unor dezechilibre economice majore. Singurul domeniu în care Estonia părea să aducă o plus valoare era piața informală, care mai apoi a devenit un mecanism important de supraviețuire. În același timp, dependența aproape totală de Rusia pentru comerțul exterior (92%), infrastructura degradată și modelul ineficient al economiei planificate limitau capacitatea Estoniei de redresare economică. Astfel, parlamentul estonian a înțeles că nu se vor putea baza pe schimbări graduale, ceea ce a dus la susținerea politică a unui program de reforme economice rapide și de amploare, menite să restructureze economia și să asigure tranziția către un model economic de piață (Laar, 2007).

La fel ca Estonia, Republica Moldova a intrat în perioada independenței la începutul anilor 90’ într-o criză economică profundă, determinată de tranziția la o economie de piață și de ruperea legăturilor comerciale cu Rusia. În comparație cu Estonia, Moldova pe lângă oferta limitată pe care o avea pe piață din cauza lipsei de legături comerciale cu alte state, a mai fost afectată de un război civil cauzat din cauza conflictului armat al Transnistriei din 1992. În primii ani ai tranziției, PIB-ul real al Moldovei a scăzut cu peste 30%, iar criza economică a continuat până la sfârșitul anilor 90’. Inflația ridicată de la începutul anilor 90’ a afectat major salariile reale și nivelul de trai, iar investițiile în Republica Moldova erau printre singurele motoare de dezvoltare a țării. Spre deosebire de Estonia, care s-a mobilizat rapid în jurul reformelor radicale, Moldova a intrat în independență cu o bază economică îngustă, dominată de agricultură și agro-industrie, o dependență ridicată de importurile de energie și o capacitate redusă de absorbție a șocurilor externe. Astfel, deși ambele state au pornit dintr-o situație de criză profundă, diferențele structurale și ritmul reformelor au contribuit la traiectorii economice distincte în anii imediat următori independenței (Hensel & Gudim, 2000).

În Estonia, începuturile reformelor economice de după independență au fost similare cu cele ale statelor din Europa Centrală și de Est aflate în tranziție, însă au fost implementate cu mult timpa mai târziu, întrucât reformele au fost aplicate abia în perioada 1991–1992, în timp ce statele central-europene le-au pus în practică încă din 1989-1990. Această întârziere a contribuit la deteriorarea suplimentară a economiei și la accentuarea dezechilibrelor macroeconomice, în special a presiunilor

inflaționiste. Prima reformă majoră a fost reforma monetară din vara anului 1992, care a avut ca obiective principale eliminarea influențelor inflaționiste din est, stabilizarea cursului de schimb pe baza cererii și ofertei și depășirea crizei de numerar. Estonia a devenit astfel prima fostă republică sovietică care și-a introdus propria monedă, coroana estoniană, adoptând un regim de consiliu monetar și ancorând cursul de schimb la marca germană, o decizie care a contribuit rapid la consolidarea încrederii în economie. Totuși, succesul reformei monetare a fost strict condiționat de controlul rigoros al finanțelor publice, ceea ce a impus necesitatea eliminării deficitului bugetar. Spre deosebire de alte economii de tranziție, unde „terapia de șoc" a început cu liberalizarea prețurilor, Estonia a acordat prioritate echilibrării bugetului, considerând disciplina fiscală nu doar o opțiune teoretică, ci singura soluție viabilă într-o situație economică critică. Implementarea acestui obiectiv dificil a revenit noului guvern ales în septembrie 1992, condus de o generație foarte tânără de lideri politici proveniți din mișcarea de rezistență anticomunistă; prim-ministrul avea doar 32 de ani, iar o mare parte dintre miniștri erau chiar mai tineri. Acest guvern a reușit să lanseze un program de reforme radicale pe baza unei majorități parlamentare minime, dar funcționale diferența dintre guvernare și opoziție fiind de un singur deputat. „O dată a trebuit să transportăm o membră a parlamentului care tocmai născuse, de la spital la parlament pentru a vota o lege importantă" (Laar, 2007).

În același timp, în Republica Moldova situația era mai complicată, tranziția ei către economia de piață a fost rezultatul unui proces ineficient de implementare a reformelor. Moldova a adoptat formal regulile economiei de piață, însă nu avea instituțiile și mecanismele necesare pentru ca acestea să funcționeze . Statul a rămas cu o guvernare instabilă și incapabilă să aplice reguli sustenabile pe termen lung. Spre deosebire de Estonia, unde noul sistem a fost creat cu ideea de detașare completă față de URSS, în Moldova reformele au existat, și în unele legi există chiar și acum, practici moștenite din economia planificată, ceea ce creează un mediu incert și instabil. Totodată, deoarece în economia planificată anumite structuri erau în funcție chiar dacă eficiența lor era minimă prin simplul fapt de a avea mai mult control față de economie, Moldova moștenise o toleranță față de structurile ineficiente și drept rezultat, a redus credibilitatea procesului de tranziție și a slăbit încrederea actorilor economici (Hensel & Gudim, 2000).

Astfel, după aproximativ cincisprezece ani de reforme radicale inițiate în 1992, Estonia a ajuns într-o poziție economică și instituțională complet diferită față de perioada post-comunistă timpurie. Succesul Estoniei pe lângă faptul că guvernul a optat pentru stabilizarea macroeconomică inițială, acesta a continuat reformele printr-o deschidere largă a economiei, privatizare rapidă, protecție a drepturilor de proprietate și consolidare a statului de drept. După ce a obținut stabilitate monetară și fiscală printr-o monedă ancorată și bugete echilibrate, Estonia a trecut la a doua etapă a tranziției, axată pe concurență, investiții și schimbarea mentalităților economice. A eliminat total subvențiile, a liberalizat complet comerțul și a creat o zonă de liber schimb care a stimulat competiția și restructurarea economică. Totodată atragerea investițiilor străine a fost realizată nu prin privilegii selective, ci printr-un mediu de afaceri previzibil și egal pentru investitorii locali și externi. Reformele instituționale, în special în domeniul justiției, administrației publice și luptei împotriva corupției, au oferit credibilitate statului și au redus semnificativ practicile de corupție, Estonia devenind una dintre cele mai puțin corupte economii din rândul statelor aflate în tranziție. Introducerea impozitului pe venit în cotă unică a simplificat sistemul fiscal, a redus economia subterană și a încurajat inițiativa antreprenorială, contribuind la extinderea rapidă a sectorului privat. Pe acest fundament, Estonia a înregistrat o creștere economică susținută, cu o medie de aproximativ 6% anual. Integrarea în NATO și Uniunea Europeană încă din 2004 a consolidat stabilitatea politică și accesul la piețe, iar accentul pus pe digitalizare și e-governare a permis dezvoltarea unui stat eficient, transparent și orientat spre inovație. Astfel, Estonia a reușit să transforme șocul tranziției într-un avantaj strategic, demonstrând că reformele rapide, coerente și susținute instituțional pot genera nu doar creștere economică, ci și o modernizare profundă a societății (Laar, 2007).

Pe de altă parte, situația economică a Republicii Moldova reflectă traiectoria unei tranziții îndelungate și marcate de discontinuități. Deși Moldova a realizat progrese importante în stabilizarea

macroeconomică și în crearea cadrului formal al economiei de piață, aceste evoluții nu au fost însoțite de o transformare structurală profundă și uniformă. Economia continuă să fie caracterizată printr-un grad ridicat de concentrare sectorială, o capacitate investițională limitată și o vulnerabilitate semnificativă la factori externi. Instituțiile economice și administrative s-au consolidat într-un ritm inegal, iar aplicarea regulilor pieței a rămas adesea incompletă, afectând funcționarea concurenței și eficiența alocării resurselor. În acest context, creșterile economice înregistrate în anumite perioade nu au fost deajuns pentru a fi concurență nivelului de dezvoltare al economiilor europene mai avansate.

Pentru a ilustra mai bine evoluția economica parcursă, e necesar de analizat mai mulți in dicatori. (Tabelul 1)

Tabelul 1. Analiza Estoniei și Republicii Moldova prin prisma rapoartelor internaționale

Țara / Indicele	Raportul dezvoltării umane		Raportul Inovației Globale		Raportul PISA	
	1998	2025	2009	2025	2009	2022
Estonia	46	36	29	16	10 la matematică, 5 la știință, 7 la lectură.	7 la matematică, 6 la știință, 6 la lectură.
Republica Moldova	102	86	116	74	59 la matematică, 57 la știință, 65 la lectură.	51 la matematică, 51 la știință, 51 la lectură.

Sursa: adaptat de autor în baza (HDI & World Bank & GII & OECD)

Observăm că pe parcursul a mai multor ani atât Estonia cât și Republica Moldova au crescut și s-au dezvoltat semnificativ iar printre cele mai mari diferențe dintre cele 2 țări le putem observa la raportului măreției globale. Aici Estonia încă din 2009 ocupă locul 29 în timp ce Republica Moldova ocupă locul 116 acest lucru demonstrează cât de mult accent a pus Estonia pe inovație digitalizare și e-guvernare, în timp ce Republica Moldova a folosit ineficient puținele ei investiții bun și astfel a rămas comună în urmă față de țara care la moment se află printre cele mai inovative țări din lume.

Totodată, după ce Estonia s-a stabilizat și economia ei a început să funcționeze mai bine aceasta a investit masiv în educație fiind una dintre primele țări care permitea accesul elevilor la calculatoare. În timp ce în Republica Moldova ministerul educației era unul dintre cele mai corupte organe din guvern, în Estonia, accesul copiilor la educație și integritatea academică era una dintre principalele principii care urmau să creeze fundamentul principal pentru o dezvoltare economică pe termen lung. Astfel observăm că încă din 2009 Estonia este pe locul 10 la matematică, 5 la știință și 7 la lectură în timp ce Republica Moldova înregistrează locurile 59 57 și 65 respectiv scoruri care la prima vedere nu par a fi recesive însă având în vedere corupția din acea vreme putem concluziona că scorurile actuale pot fi cu mult mai mici.

CONCLUZII

Analiza comparativă a tranziției economice a Estoniei și Republicii Moldova demonstrează că diferențele actuale dintre cele două state sunt rezultatul modului și viteza în care reformele economice și instituționale au fost concepute și implementate. Deși ambele țări au pornit de la o criză economică profundă la începutul anilor 1990, Estonia a reușit să valorifice momentul tranziției prin reforme rapide, strategice și susținute de o majoritate politică, care au vizat stabilizarea macroeconomică, disciplina fiscală, deschiderea economiei, consolidarea statului de drept și investițiile strategice în educație și inovație. Pe de altă parte, Republica Moldova a urmat o traiectorie marcată de reforme incomplete și inconsistente, de slăbiciuni instituționale persistente și de o capacitate redusă de a transforma cadrul formal al economiei de piață într-un sistem funcțional și

competitiv. Astfel, cazul Estoniei ilustrează importanța unui angajament ferm față de reforme structurale și instituționale, în timp ce experiența Republicii Moldova arată că tranziția la economia de piață, în absența unor instituții solide și a unei viziuni coerente pe termen lung, riscă să rămână un proces prelungit și incomplet.

REFERINȚE:

1. Kiril Stanilov - Political reform, economic development,and regional growth in post-socialist Europe, 2007
2. Blanchard, O. (1997). The Economics of Post-Communist Transition. Oxford University Press.
3. Mart Laar – The Estonian Economic Miracle, 7 august 2007. Backgrounder.
4. Stuart H. & Anatol G. - Moldova's Economic Transition: Slow and Contradictory, 2000.

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 59, www.ase.md
e-mail: popa.marina@ase.md